

JOGTUDATOSSÁG ÉS KÖZIGAZGATÁSI SZANKCIÓK A MUNKAVÉDELMI COMPLIANCE RENDSZERÉBEN

*A szankcionálási paradoxon empirikus és dogmatikai
vizsgálata*

NAGYNÉ HOKSTOK KINGA*

* PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola; törvényszéki bíró, Győri
Törvényszék Közigazgatási Kollégiuma. E-mail: nagyabda@gmail.com

Absztrakt

A tanulmány a munkavédelmi compliance két meghatározó elemét – a jogtudatosságot és a közigazgatási szankciókat – vizsgálja a 2024-ben bevezetett szabályozási szigorítások kontextusában. A kutatás központi kérdése, hogy a szankciórendszer represszív jellegének erősítése együtt jár-e a jogkövetési mutatók javulásával. A vizsgálat leíró-összehasonlító módszertanra építve elemzi a 2023–2024. évi hatósági adatokat. Az empirikus eredmények egy olyan mintázatot mutatnak, amely összhangban áll a tanulmányban bevezetett „szankcionálási paradoxon” fogalmával: miközben a munkavédelmi bírságok összege több mint kétszeresére emelkedett, a szabálytalansággal érintett munkáltatók és munkavállalók aránya egyidejűleg növekedett. A dogmatikai elemzés rámutat, hogy a 2024-es bírságkiszabási reform a hatósági mérlegelési mozgásteret szűkítő, kvázi algoritmikus szankciószerkezetet hozott létre, amely korlátozza az egyéniesített és arányos jogalkalmazás lehetőségét. A tanulmány rámutat arra, hogy a szankciórendszer hatékonyságának értelmezése során a jogtudatosság lehetséges szerepe sem hagyható figyelmen kívül. Amennyiben a jogalanyok nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel a rájuk vonatkozó kötelezettségekről, a szankciók megelőző hatása korlátozottabb lehet. Ennek megfelelően a jogtudatosság a tanulmányban a megfigyelt mintázat egyik lehetséges értelmezési keretként jelenik meg. A tanulmány hozzájárul a közigazgatási szankciók hatékonyságáról szóló diskurzushoz azzal, hogy empirikus és dogmatikai alapon egyaránt rámutat: a represszív eszközök önmagukban nem biztosítanak fenntartható jogkövetést.

Kulcsszavak

munkavédelem, compliance, jogtudatosság, közigazgatási szankció, visszatartó hatás, prevenció

Abstract

This study examines two key elements of occupational safety compliance – legal awareness and administrative sanctions – in the context of the regulatory tightening introduced in 2024. The central question of the research is whether the repressive strengthening of the sanctions system is accompanied by an improvement in compliance indicators. Based on a descriptive-comparative methodology, the study analyses official data from 2023 to 2024. The empirical results reveal a pattern consistent with the concept of a “sanction paradox” introduced in the study: while the total amount of occupational safety fines more than doubled, the proportion of employers and employees involved in violations also increased. The dogmatic analysis highlights that the 2024 fine-imposition reform created a quasi-algorithmic sanctioning structure that narrows the authorities’ discretion, thereby limiting the possibility of individualized and proportionate application of the law. The study suggests that the potential role of legal awareness should not be disregarded when interpreting the effectiveness of the sanctions system. Where legal subjects lack adequate knowledge of their legal obligations, the preventive effect of sanctions may be more limited. Accordingly, this study presents legal awareness as one possible interpretive framework for understanding the observed pattern. This study contributes to the discourse on the effectiveness of administrative sanctions by demonstrating, from both empirical and doctrinal perspectives, that repressive measures alone do not necessarily ensure sustainable compliance with the law.

Keywords

occupational safety, compliance, legal awareness, administrative sanctions, deterrent effect, prevention

1. Bevezetés

A munkavédelem a modern közigazgatási szabályozás egyik olyan területe, ahol a jogkövetés közvetlenül az emberi élet és egészség védelmével áll összefüggésben. A jogalkotónak folyamatos egyensúlyt kell teremtenie az Alaptörvény XVII. cikkében rögzített testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése, valamint a gazdasági szereplők működési rugalmassága között. A szabályozás hatékonysága ezért nem csupán jogtechnikai, hanem társadalmi jelentőségű kérdés. A 2024-ben bevezetett munkavédelmi szankciórendszeri szigorítások új helyzetet teremtettek: a jogalkotó a jogkövetés javítását elsősorban a szankciók visszatartó erejének növelésén keresztül kívánta elérni.

A szabályozási szigorítások hatékonysága ugyanakkor empirikus kérdés. Nem magától értetődő, hogy a szankciók növelése ténylegesen a jogsértések csökkenéséhez vezet. A munkavédelmi compliance (szabályozási megfelelés) túlmutat a jogi előírások formális betartásán. A nemzetközi szakirodalom is rámutat arra, hogy a jogkövetés alakulása komplex tényezők, különösen a jogtudatosság és a normák legitimitásának függvénye (Boda, 2015; Parker & Nielsen, 2011). A hazai szakirodalomban Bottyán (2025) hangsúlyozza, hogy a compliance egyidejűleg értelmezhető külső szabályozási megfelelésként és belső szervezeti folyamatként – e kettősség különösen jól megragadható a munkavédelem területén, ahol a hatósági elvárások és a szervezeti kockázatkezelési gyakorlat szükségszerűen összefonódik.

A jogszociológiai szakirodalom régóta hangsúlyozza, hogy a jogkövető magatartás eltérő motivációs forrásokból táplálkozik. Az instrumentális megközelítés a szankciók visszatartó erejére épít, míg a normatív modell a jogrendszer legitimitásába vetett bizalom és a belső meggyőződés szerepét hangsúlyozza (Kulcsár, 1997; Tyler, 2021). E kettősségből következik, hogy a jogtudatosság nem redukálható a jogszabályok pusztá ismeretére: olyan értelmezési és attitűd-beli keretet jelent, amely meghatározza, hogy a jogalanyok miként viszonyulnak a normákhoz, és hogyan alkalmazzák azokat a gyakorlatban (Ewick & Silbey, 1998; Merry, 1990).

A jogkövetés komplex értelmezése a szabályozáseméleti irodalomban is megjelenik, hangsúlyozva, hogy a gazdasági szereplők jogszabályoknak megfelelő magatartása nem kizárólag külső kényszerek eredménye, hanem szervezeti, kulturális és kognitív tényezők által egyaránt befolyásolt folyamat (Baldwin et al., 2011; Kovács, 2015). Ebből következően a szankciók hatékonyságát csak a jogalanyok ismeretei és attitűdjei kontextusában vizsgálhatjuk.

Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy a munkavédelmi szankciórendszer 2024-es szigorítását követően miként alakultak a jogkövetési mutatók, és az így azonosítható mintázatok miként értelmezhetők a jogtudatosság szerepének figyelembevételével. A tanulmány hipotézise szerint a szankciós intenzitás növekedése önmagában nem feltétlenül jár együtt a jogkövetési mutatók javulásával, és e jelenség egyik lehetséges értelmezési keretét a jogalanyok jogtudatosságának szintje adhatja. Ilyen esetben a szankciók preventív hatása korlátozottabb marad.

A tanulmány három szempontból járul hozzá a szakirodalomhoz. Egyrészt empirikusan azonosít egy, a hazai munkavédelmi szabályozásban megfigyelhető mintázatot, amelyet „szankcionálási paradoxonként” nevez meg. Másrészt dogmatikai elemzés keretében feltárja a szankciórendszer formalizálásának jogi következményeit. Harmadrészt elméleti szinten vizsgálja, hogy a jogtudatosság miként járulhat hozzá a szankciók hatékonyságával kapcsolatos empirikus eredmények értelmezéséhez.

A tanulmány leíró-összehasonlító módszertant alkalmaz, amely a 2023–2024. évi hatósági adatok elemzésére épül. A vizsgálat nem az oksági összefüggések statisztikai bizonyítására, hanem a megfigyelhető mintázatok azonosítására és elméleti értelmezésére törekszik. Ennek megfelelően a következtetések értelmezésekor figyelembe kell venni, hogy az eredmények nem kizárólagos magyarázatot, hanem valószínűsíthető összefüggéseket jelölnek.

2. Elméleti keret: jogkövetés és compliance modellek

A jogkövető magatartás magyarázata a jogszociológia és a szabályozásemélet egyik központi kérdése, amely különösen élesen jelenik meg a munkavédelem területén, ahol a normák megsértése közvetlenül az emberi egészséget és életet érintő kockázatokkal jár. A compliance jelensége ebben az összefüggésben nem pusztán jogi, hanem komplex társadalmi és szervezeti folyamatként értelmezhető, amelynek alakulását több, egymással kölcsönhatásban álló tényező befolyásolja (Baldwin et al., 2011; Parker & Nielsen, 2011).

2.1. Deterrence és normatív compliance

A klasszikus közgazdasági és jogelméleti megközelítés a jogkövetést elsősorban az úgynevezett deterrence-modell keretében értelmezi, amely szerint a jogalanyok racionális költség–haszon mérlegelés alapján döntenek a szabályok betartásáról. E megközelítés gyökerei Becker (1968) munkájáig vezethetők vissza, amely a jogsértést racionális választásként írja le.

E felfogás szerint a jogsértés valószínűsége akkor csökkenthető, ha a szankciók súlya és az ellenőrzés valószínűsége kellően magas, így a normaszegés várható költsége meghaladja annak várható hasznát. A modell implicit módon feltételezi, hogy a jogalanyok informáltak, kalkulálóak és érzékenyek a külső ösztönzőkre (Posner, 1998).

Ezzel szemben a jogszociológiai kutatások – különösen Tyler (2021) munkássága – rámutatott arra, hogy a jogkövetés nem magyarázható kizárólag instrumentális racionalitással. A normatív compliance modell szerint a jogalanyok jelentős része nem a szankciótól való félelem miatt követi a szabályokat, hanem azért, mert a jogot legitimnek tekinti, és a normák betartását belső kötelességként éli meg. A jogrendszer legitimitása ebben az értelemben nem pusztán formális érvényesítést, hanem társadalmi elfogadottságot és igazságosságérzetet is jelent (Kulcsár, 1997).

A két megközelítés közötti különbség különösen releváns a jelen tanulmány szempontjából. Amennyiben a jogkövetés valóban túlnyomórészt instrumentális racionalitáson alapul, úgy a szankciók súlyának növelése szükségszerűen a jogsértések csökkenéséhez vezetne. Amennyiben azonban a normatív tényezők – így különösen a jog legitimitása és a jogtudatosság – meghatározó szerepet játszanak, a szankciók hatása korlátozott maradhat. (Árva, 2025). Ez a feszültség képezi a tanulmány empirikus vizsgálatának elméleti kiindulópontját.

2.2. A reszponzív szabályozás elmélete

A deterrence és a normatív megközelítés közötti feszültség feloldására Ayres és Braithwaite (1992) reszponzív szabályozás elmélete kínál elméleti keretet. A szerzők szerint a hatékony szabályozás nem egyetlen eszközre épül, hanem olyan dinamikus rendszerként működik, amely a szabályozott szereplők magatartásához igazítja a hatósági beavatkozás intenzitását.

E megközelítés központi eleme az úgynevezett szabályozási piramis, amelynek alsó szintjén a meggyőzés, tanácsadás és együttműködés alapuló eszközök helyezkednek el, míg a felső szinteken fokozatosan jelennek meg az egyre erősebb kényszerítő eszközök, végső soron a súlyos szankciók. A modell lényege, hogy a hatóság elsődlegesen a kevésbé invazív eszközökkel próbálja elérni a jogkövetést, és csak akkor lép fel represszívebb módon, ha az együttműködés nem vezet eredményre.

A reszponzív szabályozás elmélete arra utal, hogy a kizárólag represszív eszközökre építő szabályozási megközelítés önmagában nem tekinthető optimálisnak. Amennyiben a szabályozási rendszer a piramis felső szintjeire helyezi a hangsúlyt – azaz a szankciókra –, úgy fennáll annak a kockázata, hogy a jogkövetés nem stabilizálódik, hanem pusztán rövid távú alkalmazkodásként jelenik meg. (Gunningham et al., 2005). A hazai szakirodalomban e megközelítés elemei a közigazgatási jogérvényesítés differenciáltságával és arányosságával összefüggésben jelennek meg (Nagy, 2019). Ez a megközelítés közvetlenül kapcsolódik a tanulmány által vizsgált jelenséghez, amelyben a szankciós intenzitás növekedése nem jár együtt a jogkövetési mutatók javulásával.

2.3. A jogtudatosság lehetséges szerepe a compliance alakulásában

A jelen tanulmány a jogtudatosság fogalmát összetett jelenségként használja. A jogtudatosság magában foglalja egyrészt a jogi normák és kötelezettségek ismeretét, másrészt azok értelmezésének és gyakorlati alkalmazásának képességét. Emellett kiterjed a jogkövetést támogató attitűdökre, valamint a jogi szabályozás és a hatósági működés iránti bizalomra is. Ennek megfelelően a jogtudatosság a tanulmány értelmezésében nem pusztán jogismeretet, hanem a normák megértésének, elfogadásának és gyakorlati érvényesítésének képességét jelenti.

A fenti elméleti keretek alapján a jogtudatosság a compliance alakulásának egyik lehetséges magyarázó tényezőjeként értelmezhető, amely hozzájárulhat a szabályozási eszközök és a tényleges jogkövetési magatartás közötti kapcsolat értelmezéséhez. A jogtudatosság ebben az értelemben nem csupán a jogszabályok ismeretét jelenti, hanem magában foglalja a normák értelmezésének képességét, a jogrendszer legitimitásába vetett bizalmat, valamint a szabálykövetéshez kapcsolódó attitűdöket is (Boda, 2015; Ewick & Silbey, 1998).

Amennyiben a jogtudatosság szintje alacsony, a szankciók preventív hatása korlátozottabb lehet. A jogalany ugyanis nem feltétlenül ismeri fel saját magatartásának jogsértő jellegét, vagy nem képes megfelelően értelmezni a rá vonatkozó kötelezettségeket. Ilyen esetekben a szankció visszatartó funkciója gyengébben érvényesülhet, és nagyobb hangsúly kerülhet annak utólagos, represszív jellegére. Ezzel szemben magasabb jogtudatossági szint mellett a normatív compliance mechanizmusai erősödhetnek, és a jogkövetés nagyobb mértékben épülhet belső motivációkra. Ez a folyamat hosszabb távon csökkentheti a szankciók szükségességét, és hozzájárulhat a szabályozási rendszer differenciáltabb működéséhez.

A jogtudatosság ebben az összefüggésben nem közvetlenül megfigyelhető változóként, hanem elméleti konstrukcióként jelenik meg, amely a szabályozási eszközök és a tényleges jogkövetési magatartás közötti kapcsolat értelmezését segíti. A jelen vizsgálat nem méri közvetlenül a jogtudatosság szintjét, ugyanakkor az empirikus adatok alapján azonosítható mintázatok értelmezéséhez releváns magyarázó keretet kínál.

A fenti elméleti megfontolások alapján felvázolható egy olyan értelmezési keret, amely szerint a jogtudatosság szerepet játszhat a szankciórendszer és a jogkövetési magatartás kapcsolatának alakulásában. E megközelítés szerint a szankciórendszer szigorításának hatása eltérő lehet attól függően, hogy a jogalanyok milyen mértékben képesek megismerni, értelmezni és internalizálni a rájuk vonatkozó normákat. Amennyiben ez a feltétel nem teljesül, a szankciós intenzitás növekedése és a jogkövetési mutatók alakulása közötti kapcsolat gyengébbnek mutatkozhat.

Ez az elméleti modell adja a tanulmány empirikus vizsgálatának értelmezési keretét, és alapot teremt a „szankcionálási paradoxon” fogalmának bevezetéséhez.

2.4. A szankcionálási paradoxon elméleti értelmezése

A fenti elméleti keretek alapján meghatározható egy olyan jelenség, amely a szankcióalapú szabályozás korlátaira világít rá. A tanulmány a „szankcionálási paradoxon” fogalmát olyan empirikus mintázat megjelölésére használja, amelyben a szankciós intenzitás növekedése rövid távon nem jár együtt a jogkövetési mutatók javulásával. A fogalom nem a szankciók általános hatástalanságára utal, hanem arra a jelenségre, hogy a szankciók szigorítása és a jogkövetés alakulása között a várttól eltérő kapcsolat figyelhető meg.

A paradoxon nem a szankciók hatástalanságát jelenti, hanem arra utal, hogy hatékonyságuk különböző tényezőktől függhet. Az elméleti irodalom alapján a jogalanyok normaértelmezési képessége és jogtudatossága olyan tényezők lehetnek, amelyek befolyásolják a szankciók preventív funkciójának érvényesülését. Ennek hiányában a szankciók nagyobb mértékben jelenhetnek meg represszív, utólagos eszközként, amelyek jogkövetésre gyakorolt hatása korlátozottabb lehet.

3. Módszertan

A tanulmány empirikus vizsgálata leíró-összehasonlító megközelítésre épül, amely a 2023. és 2024. évi hatósági adatok összevetésével azonosít szabályozási mintázatokat. A módszertani keret célja nem oksági összefüggések statisztikai bizonyítása, hanem olyan empirikus mintázatok feltárása, amelyek elméleti értelmezést igényelnek (Bryman, 2016; Yin, 2018), különösen a „szankcionálási paradoxon” jelenségére.

A vizsgálat abból a feltevésből indul ki, hogy a szankciók szigorítása önmagában nem feltétlenül jár együtt a jogkövetési mutatók javulásával. A szakirodalomban megjelenő magyarázatok között szerepel, hogy ebben a jogalanyok jogtudatosságának szintje is szerepet játszhat; ennek megfelelően a tanulmány ezt lehetséges értelmezési keretként vizsgálja.

Az elemzés empirikus alapját a magyar munkavédelmi hatósági tevékenységre vonatkozó, 2023–2024. évekre kiterjedő aggregált statisztikai adatok képezik, amelyek a Nemzetgazdasági Minisztérium munkavédelmi éves jelentéseiből származnak (Nemzetgazdasági Minisztérium, 2024; 2025). A kutatás másodlagos adatfeldolgozásra épül, amely lehetővé teszi a szabályozási változások és a hatósági gyakorlat közötti összefüggések vizsgálatát, ugyanakkor korlátozza az egyedi szintű viselkedésminták elemzését (Johnston, 2014).

Jelen tanulmányban a szankciós intenzitás elsősorban a kiszabott munkavédelmi bírságok összegének alakulásával kerül operacionalizálásra. Bár az elemzés a hatósági intézkedések számának változását is figyelembe veszi, a szankciós intenzitás empirikus vizsgálatának központi mutatója a bírságösszeg alakulása.

A vizsgálat kizárólag nyilvánosan hozzáférhető, aggregált hatósági adatokon alapul, egyéni adatokat nem tartalmaz, így személyes adatok kezelésére vonatkozó etikai engedély nem szükséges.

A vizsgálat korlátja, hogy a jogtudatosság szintje közvetlenül nem mérhető a rendelkezésre álló adatok alapján. Ennek megfelelően a jogtudatosság jelen tanulmányban elsősorban értelmezési keretként jelenik meg, amely az empirikus eredmények értelmezését segíti. A levont következtetések ezért nem oksági bizonyítékokként, hanem valószínűsíthető összefüggésekre utaló értelmezési javaslatként értelmezendők.

Az alkalmazott módszertan korlátai három területen jelentkeznek. Az aggregált adatok használata nem teszi lehetővé az ágazati vagy méretbeli különbségek feltárását. A hatósági statisztikák ráadásul a feltárt jogsértéseket rögzítik, nem a ténylegesen fennálló összes szabálytalanságot, ami torzíthatja a jogkövetés valós szintjéről alkotott képet (Hammersley, 2013). A vizsgálat időbeli korlátai külön kiemelendők. A 2024-ben bevezetett szabályozási szigorítások március 1-jén léptek hatályba, így a vizsgált év adatai részben még a korábbi szabályozási környezet hatását is tükrözhetik. Ennek megfelelően a jelen elemzés „early impact” vizsgálatként értelmezhető, amely a szabályozási változások rövid távú hatásaira enged következtetni. A szankciórendszer hosszabb távú hatékonyságának megítélése további, több évre kiterjedő empirikus vizsgálatot igényel, különösen a 2025-ös adatok rendelkezésre állását követően.

4. A magyar munkavédelmi felelősségi rendszer dogmatikája és a 2024-es szigorítások

4.1. Az objektív felelősség közigazgatási modellje

A hazai munkavédelmi jog dogmatikai alapját a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény képezi, amely a munkáltató objektív felelősségét rögzíti az egészséget nem veszélyeztető

és biztonságos munkavégzés biztosításáért. E konstrukció sajátossága, hogy a közigazgatási jogérvényesítés során a hatóság nem a felrőhatóság vizsgálatára, hanem a jogsértő állapot fennállásának megállapítására koncentrálnak.

Ez a modell elősegíti a gyors és hatékony hatósági beavatkozást, ugyanakkor szükségszerűen felveti az arányosság kérdését, különösen a jelentős gazdasági következményekkel járó szankciók esetében. A szakirodalom is rámutat, hogy az objektív felelősségi rendszerek csak akkor tekinthetők legitimnek, ha a hozzájuk kapcsolódó szankciók differenciált és egyéniesített módon kerülnek alkalmazásra (Lapsánszky, 2019a).

4.2. A szankciórendszer átalakulása 2024-től

A 2024. március 1-jén hatályba lépett szabályozási reform a munkavédelmi bírságolás rendszerét jelentős mértékben formalizálta. A 25/2024. (II. 14.) Korm. rendelet a bírságkiszabás mechanizmusát normatív alapokra helyezte. A bírság alapösszegét és a kötelezően alkalmazandó szorzószámokat rögzíti, amelynek következtében a szankciók meghatározása kvázi algoritmikus logika mentén történik.

Az alapösszeg a súlyosan veszélyeztetett munkavállalónként meghatározott fix értéken alapul, amely a korábbi szabályozáshoz képest jelentősen emelkedett. A végső bírságösszeg kötelező szorzók alkalmazásával kerül meghatározásra, amelyek a jogsértések számához, időtartamához és ismétlődéséhez igazodnak.

E rendszerben a hatóság mérlegelési mozgástere érdemben beszűkül: a jogszabály mindössze $\pm 20\%$ -os eltérést tesz lehetővé meghatározott enyhítő vagy súlyosbító körülmények fennállása esetén. Ez a változás a korábbi, rugalmasabb mérlegelési rendszerhez képest a döntéshozatal formalizálódását eredményezi.

A szankciórendszer ilyen típusú normativizálása növeli a kiszámíthatóságot, ugyanakkor csökkenti a döntések egyénre szabottságát. Ez különösen azokban az esetekben jelent problémát, ahol az egyedi körülmények – például az együttműködő magatartás vagy a jogsértés önkéntes megszüntetése – csak korlátozottan érvényesíthetők.

4.3. A szankciók punitív jellege és az arányosság kérdése

A 2024-es reformok következtében a munkavédelmi szankciórendszer egyre inkább punitív jellegűvé válik. A bírságok nagyságrendje és formalizált kiszabási mechanizmusa a közigazgatási és a büntetőjogi szankciók közötti határ elmosódását eredményezheti.

Ezzel összefüggésben a hazai szabályozás olyan hibrid jelleget mutat, amelyben a közigazgatási és büntetőjogi elemek közelítenek egymáshoz. Ez önmagában nem feltétlenül problematikus, azonban csak akkor tekinthető legitimnek, ha a szankciók alkalmazása megfelel az arányosság és a differenciáltság követelményeinek (Árva, 2025; Nagy, 2019). A szankciók formalizálása csökkentheti a hatósági döntések individualizáltságát, így korlátozhatja az arányosság érvényesülését (Lapsánszky, 2019a).

A jelenlegi szabályozási környezetben ugyanakkor a kötelező szorzók és a korlátozott mérlegelési lehetőség a differenciáltság csökkenésének irányába hat. Ez növeli annak kockázatát, hogy a szankciók nem a konkrét ügy egyedi sajátosságaihoz igazodnak, ami gyengítheti a jogalkalmazás igazságosságának percepcióját. Ez a dogmatikai probléma összefügghet a tanulmányban vizsgált empirikus jelenségekkel is. Amennyiben a szankciók egyéniesített alkalmazásának lehetősége szűkül, felmerülhet annak kérdése, hogy ez milyen hatással van a normák közvetítésére és a preventív funkció érvényesülésére.

A nemzetközi joggyakorlat rámutat, hogy egy szankció minősítése nem kizárólag a nemzeti jogi besorolástól függ. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) az *Engel és társai kontra Hollandia* ügyben¹ három szempontot – úgynevezett Engel-kritériumokat – határozott meg, amely kritériumok alapján egy közigazgatási szankció akkor is büntető jellegűnek minősülhet, ha azt a nemzeti jog nem büntetesként definiálja, amennyiben célja represszív és elrettentő, valamint súlya jelentős.

Az Engel-teszt három vizsgálati szempontot alkalmaz: a jogsértés nemzeti jog szerinti minősítését, a jogsértés természetét, valamint a kiszabható szankció jellegét és súlyát. A munkavédelmi bírság a magyar jog szerint közigazgatási szankció, ugyanakkor funkcióját tekintve nem kizárólag kompenzációs vagy helyreállító jellegű, hanem kifejezetten preventív és represszív célokat is szolgál. Emellett a bírságösszegek jelentős mértéke és a 2024-ben bevezetett szigorítások következtében erősödő formalizáltság olyan sajátosságok, amelyek az Engel-kritériumok második és harmadik elemének vizsgálata során különös jelentőséggel bírhatnak.

E kritériumok fényében a munkavédelmi szankciórendszer több olyan sajátossággal rendelkezik, amelyek a közigazgatási és büntetőjogi elemek közeledésére utalnak. Ez különösen indokoltá teszi az arányosság és a differenciáltság követelményének érvényesítését a szankciók alkalmazása során.

5. Empirikus eredmények: a szankcionálási paradoxon

5.1. Adatok: a főbb tendenciák

A 2023–2024. évi hatósági adatok összehasonlító elemzése a munkavédelmi ellenőrzési aktivitás, a jogkövetési mutatók, valamint a szankciós intenzitás alakulásában megfigyelhető főbb trendeket tárja fel. A rendelkezésre álló statisztikák alapján nem azonosítható olyan egyértelmű kapcsolat, amely szerint a szankciós intenzitás növekedése a jogkövetési mutatók javulásával járna együtt. Az alábbi táblázatok e változók alakulását szemléltetik.

1. táblázat: hatósági ellenőrzési aktivitás és jogkövetési mutatók

Mutató	2023	2024	Változás
Ellenőrzött munkáltatók száma	8072	7739	-333 (-4,1%)
Szabálytalanságot mutató munkáltatók aránya	72,5%	74,9%	+2,4 pp
Vizsgált munkavállalók száma	187 255 fő	186 732 fő	-523 (-0,3%)
Szabálytalansággal érintett munkavállalók aránya	52,8% (98 783 fő)	63,2% (118 106 fő)	+10,4 pp
Súlyos szabálytalansággal érintett arány	33,0%	31,1%	-1,9 pp

Forrás: Nemzetgazdasági Minisztérium (2024; 2025), a szerző saját szerkesztése.

¹ Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) 1976. június 8-i Engel és társai kontra Hollandia ítélet (5100/71.; 5101/71.; 5102/71.; 5354/72.; 5370/72. sz. kereset, A. sorozat, 22. sz.).

2. táblázat: szankciós intenzitás

Mutató	2023	2024	Változás
Munkavédelmi bírságot kapott munkáltatók száma	429 eset	419 eset	-10 (-2,3%)
Munkavédelmi bírság összege	249 734 850 Ft	533 104 430 Ft	+113,5%
Közigazgatási bírság összege	3 390 000 Ft	2 650 500 Ft	-21,8%
Eljárási bírság összege	8 495 000 Ft	7 030 000 Ft	-17,2%
Összes szankciós összeg	~261 619 850 Ft	~542 784 930 Ft	+107,5%

Forrás: Nemzetgazdasági Minisztérium (2024; 2025), a szerző saját szerkesztése.

3. táblázat: hatósági intézkedések

Mutató	2023	2024	Változás
Hatósági döntések száma összesen	10 927 db	11 209 db	+282 (+2,6%)
Összes intézkedés száma	45 404 db	46 384 db	+980 (+2,2%)
Hiányosság-megszüntetést előíró határozat	5 718 db	5 930 db	+212 (+3,7%)
Azonnali intézkedést tartalmazó döntés	4 686 db	4747 db	+61 (+1,3%)
Utóellenőrzés aránya (munkáltatókhoz viszonyítva)	6,8% (551 eset)	7,2% (557 eset)	+0,4 pp
Utóellenőrzésen nem teljesítő munkáltatók	53	40	-13

Forrás: Nemzetgazdasági Minisztérium (2024; 2025), a szerző saját szerkesztése.

4. táblázat: munkabalesetek alakulása

Mutató	2022	2023	2024	Tendencia
Összes munkabaleset	20 658	20 658 ²	20 240	↘ enyhe csökkenés
Halálos munkabaleset	68	62	75	↗ emelkedés

Forrás: Nemzetgazdasági Minisztérium (2024; 2025), a szerző saját szerkesztése.

Az adatok alapján megállapítható, hogy miközben a munkavédelmi bírságok összege több mint kétszeresére emelkedett, a szabálytalansággal érintett munkáltatók és munkavállalók aránya egyidejűleg növekedett. Ezzel párhuzamosan az ellenőrzött munkáltatók száma mérséklődött, míg a hatósági intézkedések volumene enyhén emelkedett. A munkabaleseti adatok tekintetében az összes balesetszám stagnálása mellett a halálos balesetek számának növekedése figyelhető meg.

² A 2023-as adat a Nemzetgazdasági Minisztérium 2024. évi jelentésének idősorából azonosítva.

5.2. A paradoxon definíciója

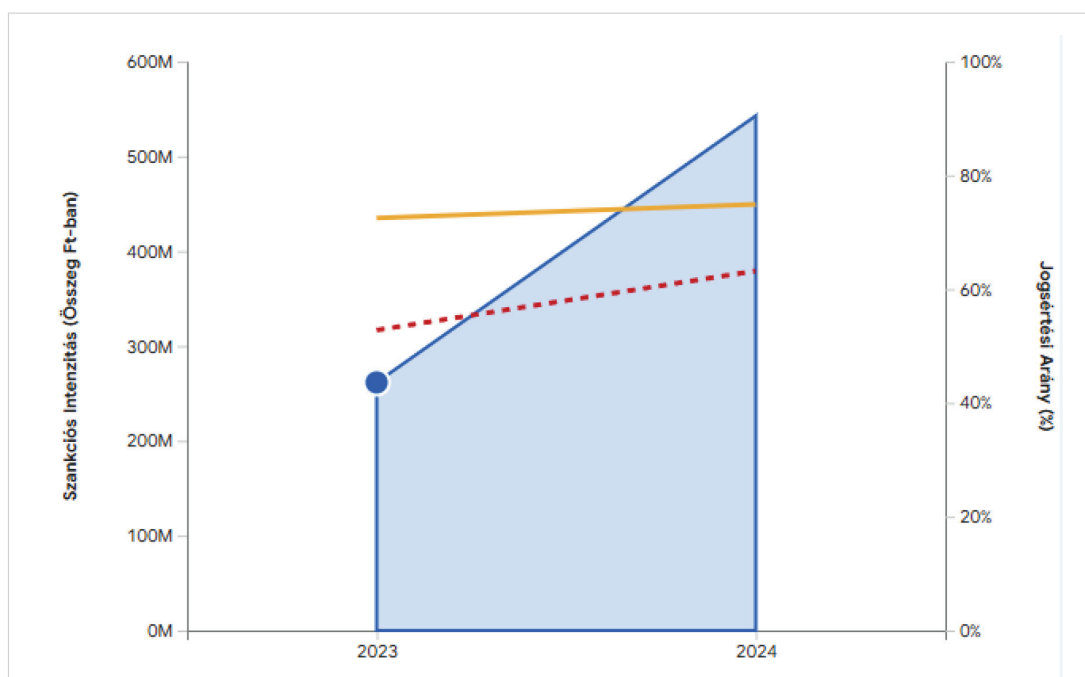
A bemutatott adatok alapján egy olyan empirikus mintázat figyelhető meg, amely összhangban áll a tanulmányban korábban bemutatott „szankcionálási paradoxon” fogalmával. A vizsgált időszakban ugyanis a szankciós intenzitás növekedése nem járt együtt a jogsértési mutatók javulásával. Hasonló következtetésekre jutottak nemzetközi empirikus vizsgálatok is, amelyek szerint a szankciók növelése önmagában nem garantálja a jogkövetés tartós javulását (Gray & Mendeloff, 2005; Weil, 2001).

A jelenség számszerűsítve a következőképpen ragadható meg: a munkavédelmi bírságok összege 2023-ról 2024-re 113,5%-kal emelkedett, miközben a szabálytalansággal érintett munkáltatók aránya 72,5%-ról 74,9%-ra, a szabálytalansággal érintett munkavállalók aránya pedig 52,8%-ról 63,2%-ra nőtt (1–2. táblázat).

A munkabaleseti adatok tovább árnyalják ezt a képet: az összes munkabaleset számának enyhe csökkenése mellett a halálos balesetek száma 62-ről 75-re emelkedett, amely tendencia a munkavédelmi kockázatok értékelése szempontjából különös figyelmet érdemel.”

A fenti összefüggéseket az 1. ábra szemlélteti, amely a szankciós intenzitás és a jogsértési arányok párhuzamos alakulását mutatja be a vizsgált időszakban.

1. ábra: a szankciós intenzitás és a jogsértési arányok alakulása (2023–2024)

Forrás: a szerző saját szerkesztése

5.3. Alternatív magyarázatok

A feltárt mintázat értelmezése során figyelembe kell venni, hogy a jogkövetési mutatók alakulását több, egymással összefüggő tényező befolyásolhatja. Nem zárható ki, hogy az ellenőrzési gyakorlat célzottabbá válása növelte a feltárt jogsértések arányát, vagy hogy a hatósági jelenlét volumenének mérséklődése gyengítette a jogkövetési ösztönzőket (Hutter, 2011; Lapsánszky, 2019b).

Az is valószínűsíthető, hogy a szervezeti megfelelési magatartás nem reagál azonnal a szabályozási változásokra. Az empirikus compliance-kutatások szerint a jogkövetés javulása jellemzően hosszabb távú tanulási folyamatok eredménye (Parker & Nielsen, 2011).

A szankciók intenzitásának növekedése önmagában nem bizonyítja a preventív hatást. A pénzügyi szankciók hatása erősen függ a kontextustól, és gyakran korlátozott, főként akkor, ha a jogalanyok a bírságot működési költségként kezelik (Gunningham et al., 2005). Ebből következően a növekvő bírságtömeg inkább a szankciórendszer intenzitásának emelkedését tükrözheti, mintsem a jogkövetési magatartás érdemi javulását. A hazai szakirodalomban is megjelenik az a kritika, amely szerint a szankcionálás hatékonysága nem azonos a szankciók mennyiségi növelésével (Árva, 2023).

A jogsértések szerkezetének változása szintén releváns tényező. A szabálytalanságok egy része alapvető munkavédelmi kötelezettségek megsértéséhez kapcsolódik, amelyek gyakran szervezeti hiányosságokra vezethetők vissza, és amelyekre a szankciók csak korlátozottan képesek hatni (Weil, 2001).

A felsorolt tényezők alapján a vizsgált adatokból a szankciós szigorítás és a jogkövetési mutatók alakulása közötti oksági kapcsolat nem állapítható meg egyértelműen. Az eredmények ezért elsősorban egy empirikus mintázat azonosítására és annak lehetséges értelmezésére adnak lehetőséget.

5.4. A jogtudatosság mint értelmezési keret

A fenti tényezők figyelembevételével a jogtudatosság olyan értelmezési keretként jelenik meg, amely hozzájárulhat a feltárt jelenség magyarázatához.

Ebben az értelemben a jogtudatosság különböző összetevőinek korlátozott érvényesülése a szankcionálási paradoxonként értelmezett jelenség egyik lehetséges magyarázó tényezőjeként jelenhet meg. E megközelítés szerint a szankciók nagyobb mértékben jelenhetnek meg utólagos, represszív eszközként, amelyek jogkövetésre gyakorolt hosszabb távú hatása korlátozottabb lehet.

Az empirikus eredmények összességében összhangban állnak azzal a feltevessel, hogy a szankciórendszer szigorítása önmagában nem feltétlenül elegendő a jogkövetési mutatók javításához. A megfigyelt mintázatok értelmezése során indokolt figyelembe venni a szabályozási, szervezeti és kognitív tényezők lehetséges szerepét is.

6. A jogtudatosság szerepe a compliance fenntarthatóságában

6.1. A jogtudatosság mint értelmezési keret

Az empirikus eredmények alapján a munkavédelmi szankciórendszer hatékonysága nem értelmezhető kizárólag a szabályozás intézményi és jogtechnikai sajátosságai alapján. A szakirodalom alapján felmerül, hogy a jogalanyok jogtudatosságának szintje is szerepet játszhat az eredmények értelmezésében. Az európai munkavédelmi szabályozás alapját képező keretirányelv is hangsúlyozza, hogy a munkáltatók aktív kockázatkezelési és megelőzési kötelezettsége csak megfelelő információ és tudatosság mellett érvényesülhet.³

³ Az Európai Unió munkavédelmi szabályozásának alapját a 89/391/EGK irányelv (keretirányelv) képezi, amely a munkavállalók biztonságára és egészségvédelmére vonatkozó minimumkövetelményeket határozza meg. Lásd: Directive 89/391/EEC on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work. Online: <https://osha.europa.eu/en/legislation/directives/the-osh-framework-directive/the-osh-framework-directive-introduction>

A jogtudatosság ebben az összefüggésben nem pusztán a jogszabályok ismeretét jelenti, hanem olyan kognitív, normatív és attitűdbeli elemek összességét, amelyek meghatározzák a joghoz való viszonyulást és a normák gyakorlati alkalmazását (Boda, 2015; Ewick & Silbey, 1998).

Amennyiben a jogalanyok nem képesek megfelelően értelmezni a rájuk irányadó kötelezettségeket, a szankciók preventív hatása szükségszerűen korlátozott marad. A jogkövetés ilyen esetekben nem belső meggyőződésen, hanem külső kényszeren alapul, ami instabil és könnyen felbomló compliance-struktúrát eredményez, amelynek háttérében a jogtudatosság és a jogrendszerbe vetett bizalom együttes hiánya állhat (H. Szilágyi, 2017).

A nemzetközi szakirodalom rámutat arra, hogy a hatékony jogkövetés feltétele a belső compliance-mechanizmusok kialakulása, amelyek a szervezeti működés részévé teszik a normák követését (Dannecker, 2022). A hazai kutatások ezt azzal egészítik ki, hogy a compliance nem csupán jogszabályi kötelezettségek teljesítéseként, hanem értékteremtő szervezeti folyamatként is értelmezhető – olyan keretrendszerként, amelyben a külső szabályozási elvárások és a belső szervezeti normák egymást erősítve hatnak a jogkövetési magatartásra (Bottyán, 2025).

Ebben az értelemben a jogtudatosság olyan elméleti konstrukcióként értelmezhető, amely hozzájárulhat a szabályozási eszközök és a tényleges jogkövetési magatartás kapcsolatának értelmezéséhez.

6.2. Szabályozási modellek és a jogkövetés dinamikája

A nemzetközi szakirodalom rámutat arra, hogy a jogkövetés fenntarthatósága nem kizárólag a szankciók súlyától függ, hanem attól is, hogy a szabályozás milyen módon képes támogatni a jogalanyok normakövető magatartását. A rezponzív szabályozás elmélete szerint a hatékony jogérvényesítés a represszív és preventív eszközök kiegyensúlyozott alkalmazására épül (Ayres & Braithwaite, 1992).

Az európai és nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a jogkövetés javulása különösen azokban a rendszerekben figyelhető meg, ahol a hatósági fellépés nem kizárólag szankcionáló jellegű, hanem a tájékoztatás, a tanácsadás és a kockázatalapú megközelítés is hangsúlyos szerepet kap (Ruohonen, 2022; Walters et al., 2021).

Az Európai Bizottság útmutatói is hangsúlyozzák, hogy a kockázatértékelés és a jogkövetés szorosan összefügg a munkáltatók gyakorlati tudásával és informális jogtudatosságával (European Commission, 1996).

Ezzel szemben a közép-európai szabályozási környezetre jellemző szankcióközpontú, azaz deterrence-központú megközelítés gyakran a formális megfelelés erősödéséhez vezet, amelyben a jogalanyok a szabályok betartását elsősorban dokumentációs eszközökkel igyekeznek igazolni. A „papíralapú biztonság” (*paper-based safety*) jelensége arra utal, hogy a szervezetek a munkavédelmi követelményeknek elsősorban formális, dokumentációs szinten tesznek eleget, miközben a tényleges kockázatkezelési gyakorlat változatlan marad. Ilyen esetekben a jogkövetés látszólagos: a szükséges szabályzatok, nyilvántartások és oktatási dokumentumok rendelkezésre állnak, azonban ezek nem épülnek be a mindennapi munkavégzés gyakorlatába, így a formális megfelelés háttérbe szoríthatja a tényleges kockázatkezelést (Walters et al., 2021).

6.3. A jogtudatosság strukturális hiánya

A hazai szakirodalom és hatósági tapasztalatok alapján a jogtudatosság egyes elemeinek korlátozott érvényesülése strukturális jellegű problémaként jelenik meg. A munkavédelmi hatósági

tapasztalatok szerint a jogsértések jelentős része nem tudatos normaszegésre, hanem a jogszabályi kötelezettségek hiányos ismeretére vagy téves értelmezésére vezethető vissza. Ez összhangban áll a hazai jogtudat-kutatások eredményeivel (Gajduschek, 2016).

A jogtudatosság különböző összetevőinek korlátozott érvényesülése nemcsak a jogkövetési magatartás értelmezése szempontjából lehet releváns, hanem a szankciórendszer legitimitásának megítélésére is hatással lehet. Amennyiben a jogalanyok a hatósági fellépést aránytalannak vagy kiszámíthatatlannak érzékelik, az csökkentheti a jogrendszerbe vetett bizalmat, ami közvetlen hatással van a jogkövetési hajlandóságra (H. Szilágyi, 2017).

A jogtudatosság torzulásának sajátos formája a dezinformáció. A 2024-es kormányzati jelentés rámutat arra, hogy a vizsgált időszakban több, a hatályos szabályozással ellentétes tévhit terjedt el – például a kötelező munkavédelmi oktatás megszűnésére vonatkozóan (Nemzetgazdasági Minisztérium, 2025). Az ilyen információs torzulások tovább gyengíthetik a szankciók preventív hatását.

6.4. Következmények a compliance szempontjából

A fenti megállapítások alapján a jogtudatosság a munkavédelmi compliance fenntarthatóságának egyik releváns tényezőjeként értelmezhető. A szakirodalom alapján a szankciók hatékonyságának értelmezése során jelentősége lehet annak, hogy a jogalanyok milyen mértékben képesek értelmezni és internalizálni a rájuk vonatkozó normákat.

Amennyiben ez a feltétel nem teljesül, a szankciók elsősorban represszív, utólagos eszközként jelenhetnek meg, amelyek hosszabb távú jogkövetést ösztönző hatása korlátozottabb lehet. Ez az értelmezési keretösszhangban áll a tanulmány empirikus eredményeivel, és lehetséges magyarázatot kínál a szankcionálási paradoxonként értelmezett jelenség értelmezéséhez.

A fenntartható compliance előmozdítása szempontjából ezért megfontolandó olyan szabályozási megközelítések alkalmazása is, amelyek a szankcionálás mellett a jogtudatosság fejlesztését támogató eszközöket is integrálják a hatósági gyakorlatba.

7. Következtetések és szabályozási implikációk

A tanulmány a magyar munkavédelmi szankciórendszer 2024-ben végrehajtott átalakításának empirikus és dogmatikai vizsgálatára vállalkozott, különös tekintettel a jogkövetési magatartás alakulására. Az elemzés alapján megállapítható, hogy a szabályozás súlypontja a vizsgált időszakban a represszív eszközök irányába tolódott el, amely a szankciós intenzitás növekedésében és a bírságkiszabás formalizálódásában egyaránt megmutatkozik.

Az empirikus eredmények ugyanakkor nem támasztják alá egyértelműen azt a feltevést, hogy a szankciók szigorítása önmagában javítja a jogkövetési mutatókat. A vizsgált időszakban megfigyelhető mintázat – a szankciós intenzitás növekedése és a jogsértési mutatók javulásának elmaradása – összhangban áll a tanulmányban bevezetett „szankcionálási paradoxon” fogalmával. A nemzetközi kutatások is arra utalnak, hogy a szankciók hatása gyakran korlátozott és kontextusfüggő (Gray & Mendeloff, 2005; Mischke et al., 2013; Weil, 2001).

A tanulmány egyik központi megállapítása, hogy a szankciórendszer hatékonyságának értelmezése során a jogtudatosság szerepe sem hagyható figyelmen kívül. Bár a jelen vizsgálat a jogtudatosság szintjét közvetlenül nem méri, a szakirodalom alapján felmerül, hogy az információhiány, a téves jogértelmezés vagy a dezinformáció szerepet játszhat a jogkövetési magatartás alakulásában. A bemutatott empirikus eredmények e megközelítés szempontjából releváns értelmezési keretet kínálnak.

Dogmatikai szempontból a vizsgálat rámutat arra, hogy a munkavédelmi szankciórendszer formalizálódása és a mérlegelési mozgástér szűkülése az arányosság és a differenciáltság érvényesülését is korlátozhatja. A kötelező szorzókra épülő rendszer a szankciók egyénre szabott alkalmazását szűkíti, ami gyengítheti a jogalkalmazás igazságosságának percepcióját (Árva, 2023; Nagy, 2019; Nyerges, 2016).

A fenti megállapítások alapján a tanulmány hozzájárul a közigazgatási szankciók hatékonyságáról szóló diskurzushoz azzal, hogy empirikus és dogmatikai szempontból egyaránt felhívja a figyelmet arra: a represszív eszközök önmagukban nem feltétlenül elegendők a fenntartható jogkövetés előmozdításához, és hatékonyságuk értelmezése során a szabályozási környezet és a jogalanyok közötti interakció minősége sem hagyható figyelmen kívül.

A szabályozási implikációk körében felmerül, hogy a fenntartható munkavédelmi compliance előmozdítása nem kizárólag a szankciók további szigorításával képzelhető el. A nemzetközi tapasztalatokkal összhangban megfontolandó olyan kiegyensúlyozott szabályozási megközelítés alkalmazása, amely a szankciók mellett a tájékoztatás, az oktatás és a kockázatalapú együttműködés eszközeit is integrálja (Salguero-Caparrós et al., 2020; Tenreira, 2024; Walters et al., 2021).

Ez nem a szankciók szerepének csökkentését jelenti, hanem azok olyan rendszerbe illesztését, amelyben a represszív eszközök valóban *ultima ratio* jelleggel jelennek meg. A jogtudatosság intézményes fejlesztése – különösen a kis- és középvállalkozások körében – ennek megfelelően a munkavédelmi szabályozás egyik kulcsterülete lehet.

A vizsgálat korlátjai ugyanakkor indokolják a további kutatás szükségességét, különösen a jogtudatosság empirikus mérésének és a hosszabb távú szabályozási hatások elemzésének irányában. E további vizsgálatok hozzájárulhatnak a közigazgatási szankciók hatékonyságának pontosabb megértéséhez.

Hivatkozások

- Árva Zs. (2023). A közigazgatási szankcionálás új irányai és a hatékonyság. *KözigazgatásTudomány*, 3(2), 5–23. <https://doi.org/10.54200/kt.v3i2.73>
- Árva Zs. (2025). A közigazgatási szankció represszív funkciója a globális jogi térben. *KözigazgatásTudomány*, 5(1), 5–17. <https://doi.org/10.54200/kt.v5i1.95>
- Ayres, I., & Braithwaite, J. (1992). *Responsive Regulation. Transcending the Deregulation Debate*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195070705.001.0001>
- Baldwin, R., Cave, M., & Lodge, M. (2011). *Understanding Regulation: Theory, Strategy, and Practice*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780199576081.001.0001>
- Becker, G. S. (1968). Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*, 76(2), 169–217. <https://doi.org/10.1086/259394>
- Boda Zs. (2015). Intézményi bizalom és a közpolitikák eredményessége. In Boda Zs. (Szerk.), *Bizalom és közpolitika* (pp. 7–21). MTA TK PTI – Argumentum. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/47591>
- Bottyán B. (2025). A compliance paradigmája. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 13(2), 97–112. <https://doi.org/10.32575/ppb.2025.2.5>
- Bryman, A. (2016). *Social Research Methods*. Oxford University Press.
- Dannecker, G. (2022). Compliance: Hazai és nemzetközi “Jó gyakorlatok”. *Miskolci Jogi Szemle*, 17(5), 196–209. <https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.5.2198>

- European Commission. (1996). *Guidance on risk assessment at work*. Publications Office of the European Union. Online: <https://osha.europa.eu/en/legislation/guidelines/guidance-risk-assessment-work>
- Ewick, P., & Silbey, S. S. (1998). *The Common Place of Law. Stories from Everyday Life*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226212708.001.0001>
- Gajduschek Gy. (2016). Empirikus jogtudat-kutatás Magyarországon 1990 után. *MTA Law Working Papers*, 2016/11. Online: https://real.mtak.hu/121447/1/2016_11_Gajduschek.pdf
- Gray, W. B., & Mendeloff, J. M. (2005). The Declining Effects of Osha Inspections on Manufacturing Injuries, 1979–1998. *ILR Review*, 58(4), 571–587. <https://doi.org/10.1177/001979390505800403>
- Gunningham, N. A., Thornton, D., & Kagan, R. A. (2005). Motivating Management: Corporate Compliance in Environmental Protection. *Law & Policy*, 27(2), 289–316. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.2005.00201.x>
- H. Szilágyi I. (2017). A jogtudat-kutatások elméleti kérdései. *Iustum Aequum Salutare*, 13(1), 15–36. Online: https://ias.jak.ppke.hu/20171sz/05_HSzilagyi_IAS_2017_1.pdf
- Hammersley, M. (2013). *What is qualitative research?* Bloomsbury. <https://doi.org/10.5040/9781849666084>
- Hutter, B. M. (2011). *Managing Food Safety and Hygiene: Governance and Regulation as Risk Management*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9780857935717>
- Johnston, M. P. (2014). Secondary Data Analysis: A Method of which the Time Has Come. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 3(3), 619–626. Online: <https://www.qqml-journal.net/index.php/qqml/article/view/169>
- Kovács É. M. (2015). Az együttműködés előmozdítása a magyar közigazgatásban. Az utasítás és ellenőrzés vs. a bizalom szerepe. In Boda Zs. (Szerk.), *Bizalom és közpolitika* (pp. 163–189). MTA TK PTI – Argumentum. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/47591>
- Kulcsár K. (1997). *Jogszociológia*. Kulturtrade Kft.
- Lapsánszky A. (2019a). A hatósági döntések. In Patyi A. (Szerk.), *A közigazgatási hatósági eljárásjog jogintézményei* (pp. 293–334). Dialóg Campus Kiadó. Online: <https://m2.mtmt.hu/api/publication/30619189>
- Lapsánszky A. (2019b). A hatósági ellenőrzés. In Patyi A. (Szerk.), *A közigazgatási hatósági eljárásjog jogintézményei* (pp. 433–488). Dialóg Campus Kiadó. Online: <https://m2.mtmt.hu/api/publication/30619189>
- Merry, S. E. (1990). *Getting Justice and Getting Even. Legal Consciousness Among Working-Class Americans*. University of Chicago Press.
- Mischke, C., Verbeek, J. H., Job, J., Morata, T. C., Alvesalo-Kuusi, A., Neuvonen, K., Clarke, S., & Pedlow, R. I. (2013). Occupational safety and health enforcement tools for preventing occupational diseases and injuries. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 8, CD010183. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD010183.pub2>
- Nagy M. (2019). A közigazgatás szankciórendszere. In Jakab A., Könczöl M., Menyhárd A., & Sulyok G. (Szerk.), *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Közigazgatási jog rovat, rovatszerkesztő: Balázs I.). Online: <https://ijoten.hu/szocikk/a-kozigazgatas-szankciorendszere>
- Nemzetgazdasági Minisztérium. (2024). *Jelentés a nemzetgazdaság 2023. évi munkavédelmi helyzetéről*. Online: <https://mvff.munka.hu/api/file/direct-download-by-fileid/149606>
- Nemzetgazdasági Minisztérium. (2025). *Jelentés a nemzetgazdaság 2024. évi munkavédelmi helyzetéről*. Online: <https://mvff.munka.hu/api/file/direct-download-by-fileid/150887>

- Nyerges É. (2016). Az anyagi jogi bírság a közigazgatási szankciórendszerben. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, 2016/11. Online: <https://tinyurl.hu/18bC>
- Parker, C., & Nielsen, V. L. (2011). *Explaining Compliance. Business Responses to Regulation*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9780857938732>
- Posner, R. A. (1998). Social Norms, Social Meaning, and Economic Analysis of Law: A Comment. *The Journal of Legal Studies*, 27(3), 553–556. Online: <https://chicagounbound.uchicago.edu/jls/vol27/iss3/2>
- Ruohonen, J. (2022). A review of product safety regulations in the European Union. *International Cybersecurity Law Review*, 3(2), 345–366. <https://doi.org/10.1365/s43439-022-00057-8>
- Salguero-Caparrós, F., Pardo-Ferreira, M. C., Martínez-Rojas, M., & Rubio-Romero, J. C. (2020). Management of legal compliance in occupational health and safety. A literature review. *Safety Science*, 121, 111–118. <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2019.08.033>
- Tenreira, L. (2024). Corporate Best Practice from Soft Law to Hard Law: The Case of Corporate Sustainability and Due Diligence Directive (CS3D). *International Business Law Journal*, 1, 269–284. Online: <https://ssrn.com/abstract=4882697>
- Tyler, T. R. (2021). *Why people obey the law*. Princeton University Press.
- Walters, D., Johnstone, R., Bluff, E., Limborg, H. J., & Gensby, U. (2021). *Securing compliance: Some lessons for EU strategy on occupational health and safety* (ETUI Working Paper 2021.05). European Trade Union Institute (ETUI). Online: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/299693/1/WP-2021-05.pdf>
- Weil, D. (2001). Assessing OSHA Performance: New Evidence from the Construction Industry. *Journal of Policy Analysis and Management*, 20(4), 651–674. <https://doi.org/10.1002/pam.1022>
- Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications*. Sage.